

## NYHETSBRÉV 2:2011

(Publicerat 2011-05-31)

### I. Modern tillväxtkritik: tre intervjuer och fyra böcker

Fullt upptagen med andra sysslor, och utan tydlig inspiration, hade jag inte tänkt skriva något nyhetsbrev nu. Men så läste jag två dagar i rad ledare i Sveriges mest betydande morgontidningar som med synnerligen skrala och oinformerade argument ifrågasätter den moderna tillväxtkritiken. Och då tänkte jag att min tribun naturligtvis är obetydlig jämfört med DN:s och SvD:s ledarredaktioner, men när båda enligt min mening hänger sig åt ren desinformation kan jag i varje fall göra en liten insats för att sprida information om källor till kunskap som de båda ledarredaktionerna uppenbarligen fullständigt nonchalerar.

Men först några korta kommentarer om de båda ledarna.

I DN tar ledarskribenten under rubriken *Överdriven undergång*<sup>1</sup> fasta på en nytugiven bok med titeln *Hållbarhetsmyten ó varför ekonomisk tillväxt inte är problemet*<sup>2</sup>. Jag har inte läst boken, men gör ledarskribenten den rättvisa verkar dess huvudargument vara att det inte finns en ögiven motsättning mellan materiell tillväxt och god miljö. När tillväxtkritiker hävdar att jordens ekonomier inte kan fortsätta att växa är svaret att det kan de visst, frågan är hur de växerö.

Detta argument bygger på idén om ödecouplingö, dvs., att s.k. hållbar tillväxt kan åstadkommas genom en teknologisk utveckling som gör att vi kan få en tillväxt som är frikopplad från negativa miljökonsekvenser. Detta är en dröm för alla tillväxtdiggare. Skulle den bli verklighet skulle vi kunna blåsa på precis hur mycket som helst samtidigt som vår teknologiska briljans vaccinerade oss mot miljö- och resursuttömningskonsekvenser av vår oändliga ekonomiska expansion.

Men är denna tanke något annat än en dröm? Den försiktige säger förstås att det vet vi inte säkert. Men vi kan med visshet konstatera att ännu så länge finns inga tecken på att ödecouplingö någonsin förekommit. Varje teknologiskt grundad resurseffektivisering har i varje fall hittills öatits uppö av tillväxtens ökade produktionsvolymner. Det finns med andra ord inget inom forskningen som stöder att det är ansvarsfullt och realistiskt att underblåsa föreställningen att framtida teknologiska genombrott kommer att göra det möjligt för ekonomin att fortsätta växa utan katastrofala miljö- och resurskonsekvenser.

Till denna tankefigur hör också föreställningen att ökad rikedom hör samman med bättre miljö. Den rike antas helt enkelt ha råd att vidta betydelsefulla miljöförbättrande åtgärder. Rika länder har med andra ord bättre miljö än fattiga. Och den implicita slutsatsen är att om vi alla lyckas bli rika genom ekonomisk tillväxt så blir miljön bra.

Detta är emellertid ett häpnadsväckande närsynt och okunnigt argument. Den fattiga världens ansträngda miljö påstås alltså i huvudsak bero på fattigdomen i dessa länder. Men den beror i icke ringa utsträckning på de rika ländernas krav på billiga konsumtionsvaror och att dessa fattiga länder endast kan gå dessa krav

<sup>1</sup> [www.dn.se/ledare/huvudledare/overdriven-undergang](http://www.dn.se/ledare/huvudledare/overdriven-undergang)

<sup>2</sup> [www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9186203649](http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9186203649)

till mötes genom att fortsätta att vara fattiga, dvs. genom att ha en maktfullkomlig elit som ser till att produktionen av de rika ländernas billiga produkter fortsätter och möjliggörs genom bl.a. låga löner och dålig miljöpolitik. I realiteten döljs alltså väsentliga delar av de rika ländernas miljöförstöring eller miljöpåverkan genom att den öexporteras till de fattiga länder som producerar de billiga varorna.

Och skulle fattiga länder bli så mycket rikare genom denna produktion av billiga varor till jordens välbeställda att de själva får möjlighet att leva efter de välbeställdas mönster så måste andra länder ta över obillighetsproduktionen så att även de nyrika länderna nu kan tro sig ha nått en utvecklingsnivå där de har råd med bra miljö. Det jag försöker säga är bara att någonstans måste soptippen finnas. I varje fall så länge vi inte lyckas komma på en teknologi där termodynamiken inte gäller, dvs. en teknologi som fungerar som ett slags alkemi.

I SvD ondgör sig Claes Arvidsson över Miljöpartiets synsätt under rubriken *Hur hållbar är De grönas tillväxt*<sup>3</sup>. Infallsvinkeln liknar den i ledaren i DN. Arvidsson framställer det som att han framförallt ömmar för de fattiga och menar att föreställningarna om att det finns gränser för tillväxten är sakligt ogrundade och därför bara en hjärtlös ideologi till förfång för världens fattiga. Han passar därför också på att ge Romklubben en släng genom att påstå att dess studie *Tillväxtens gränser*<sup>4</sup> är grundlös: Han avslutar nämligen sin ledare så här: 'och Romklubben då? Ja, den hade förstås fel. Annars hade resurserna varit slut nu. Tyvärr lever och frodas fortfarande den föreställningsram som analysen grundade sig på.ö

Det man säkert kan säga om detta omdöme från Arvidssons sida är att han antingen inte läst Romklubbens rapport eller inte förstått den. Men Romklubbens insatser på 70-talet är ju inte det viktiga i sammanhanget utan frågan är var frontlinjen i forskningen går för närvarande. Även om jag inte har full överblick över detta så verkar en konsensus vara på väg att utvecklas inom naturvetenskapen att trots den konventionella ekonomins förhoppningar så kan inte en ändlig värld rymma en oändligt växande ekonomi. Debatten om t.ex. öpeak oilö, öpeak waterö och öpeak arable landö är uttryck för den växande insikten om att vi i flera dimensioner närmar oss gränserna för vilka anspråk vi realistiskt sett kan ställa på jordens resurser utan att utlösa konsekvenser som mycket väl kan vara av irreversibel och katastrofal art.

Men i stället för att jag skall fortsätta att argumentera mot desinformationen i dessa båda ledarartiklar ämnar jag rekommendera tre mycket informativa, c:a en timma långa, intervjuer som t.o.m. onsdagen den 22 juni finns tillgängliga på SVT:s hemsida samt fyra utmärkta böcker som jag nyss läst.

### **Tre intervjuer:**

Intervju med Peter Victor, kanadensisk miljöekonom:

[http://svtplay.se/v/2434009/vetenskapsnyheter/tillvaxten\\_i\\_fokus\\_peter\\_victor?cb.a1366518.1.f.-1/pb.a1366516.1.f.-1/pl.v.,2433927/sb.k108119.2.f.-1](http://svtplay.se/v/2434009/vetenskapsnyheter/tillvaxten_i_fokus_peter_victor?cb.a1366518.1.f.-1/pb.a1366516.1.f.-1/pl.v.,2433927/sb.k108119.2.f.-1)

<sup>3</sup> [www.svd.se/opinion/ledarsidan/hur-hallbar-ar-de-gronas-tillvaxt\\_6206267.svd](http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/hur-hallbar-ar-de-gronas-tillvaxt_6206267.svd)

<sup>4</sup> Uppdateringen efter 30 år utgavs 2004. Titeln är *Limits to Growth: The 30-Year Update* [www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=193149858X](http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=193149858X)

Intervju med Johan Rockström:

[http://svtplay.se/v/2434004/vetenskapsnyheter/tillvaxten\\_i\\_fokus\\_johan\\_rockstrom?cb,a1366518,1,f,-1/pb,a1366516,1,f,-1/pl,v,,2434009/sb,k108119,2,f,-1](http://svtplay.se/v/2434004/vetenskapsnyheter/tillvaxten_i_fokus_johan_rockstrom?cb,a1366518,1,f,-1/pb,a1366516,1,f,-1/pl,v,,2434009/sb,k108119,2,f,-1)

Intervju med Tim Jackson:

[http://svtplay.se/v/2433927/vetenskapsnyheter/tillvaxten\\_i\\_fokus\\_tim\\_jackson?cb,a1366518,1,f,-1/pb,a1366516,1,f,-1/pl,v,,2434004/sb,k108119,2,f,-1](http://svtplay.se/v/2433927/vetenskapsnyheter/tillvaxten_i_fokus_tim_jackson?cb,a1366518,1,f,-1/pb,a1366516,1,f,-1/pl,v,,2434004/sb,k108119,2,f,-1)

### **Fyra böcker:**

**Tim Jackson, *Välfärd utan tillväxt* (Ordfront förlag, Stockholm, 2011)<sup>5</sup>.**

En utomordentligt klok och balanserat resonerande bok om det möjliga i att konstruera en ekologisk makroekonomi som gör att vi kan krångla oss ur den eviga ekonomiska tillväxtens tvångströja och skapa en högteknologisk ekonomi som ryms inom jordens ekologiska ramar. Jackson är intressant nog också öppen för vår livshållnings betydelse i vår desperata jakt på ökad levnadsstandard. Han gör bl.a. följande kloka reflektion:

öVår identitetskänsla, våra uttryck för kärlek, vårt sökande efter mening och syfte, till och med våra drömmar och önskningar artikuleras med varornas språk. De mest grundläggande frågor vi ställer om världen och vår plats i den uttrycks genom konsumism. Obegränsad tillgång till materiella ägodelar får ersätta vårt hopp om frihet. Och ibland också odödlighet.

øMänniskodjuret är en best som dör och om det har pengar köper och köper och köper detø säger Big Daddy i Tennessee Williams pjäs från 1955, *Katt på hett plåttak*. øOch jag tror att skälet till att han köper allt han kan är att han någonstans i bakhuvudet har den galna förhoppningen att ett av dessa köp kommer att vara evigt liv.ö (sid. 195-196)

Jackson förstår alltså att vårt sätt att leva har en djup existentiell grund och drivkraft. Och att en omställning till en verklig ekologiskt hållbar ekonomi därför också är ett existentiellt projekt. Det gör hans bok desto intressantare.

**Anders Wijkman & Johan Rockström, *Den stora förnekelsen* (Medströms bokförlag, Stockholm, 2011)<sup>6</sup>.**

Den här boken är djupast sett skriven med utgångspunkt från en känsla av stor och lätt förtvivlad förbryllning inför det faktum att argumentation baserad på fakta hittills inte har fått det genomslag som är nödvändigt för att beslutade åtgärder skall vara i paritet med miljö-, klimat- och resursproblemens omfattning. Det är denna känsla som förklarar bokens titel: *Den stora förnekelsen*. Alltså hur i heli kan många framförallt politiska makthavare och ekonomer lyckas övertyga sig själva om att vi är på rätt väg i vår fixering vid ekonomisk tillväxt som det allena saliggörande instrumentet för en god samhällsutveckling?

---

<sup>5</sup> [www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=917037564X](http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=917037564X). Har tidigare berört boken i två blogginlägg: [www.edris-ide.se/2011/02/valfard-utan-tillvaxt/](http://www.edris-ide.se/2011/02/valfard-utan-tillvaxt/) & [www.edris-ide.se/2011/01/magiskt-tankande-om-tillvaxt/](http://www.edris-ide.se/2011/01/magiskt-tankande-om-tillvaxt/)

<sup>6</sup> <http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9173290424>. Har tidigare berört boken i ett blogginlägg: [www.edris-ide.se/2011/03/om-kartan-inte-stammer-med-verkligheten/](http://www.edris-ide.se/2011/03/om-kartan-inte-stammer-med-verkligheten/)

Trots denna utgångspunkt gör boken inget passionerat intryck på mig. Den känns i stället som två etablissemangspersoners lite ängsligt sakliga redogörelse för forskningsläget främst på klimatområdet och när det gäller Rockströms egen specialitet, dvs. forskning om de olika gränsvillkor för planeten som om de överskrids kan utlösa katastrofala irreversibla systemförändringar när det gäller klimat och andra livsvillkor för människan. Och dessutom känns boken lite hastigt ihopkommen.

Men detta hindrar inte att det är en mycket bra bok. Framförallt är den klar och lättläst. Den är därför bra för alla som själva vill stärka sin argumentation på olika sakområden samtidigt som den bör sättas i händerna på alla som lever i skönmålningar och fantasier om att vi har goda marginaler i vår hantering av ekonomi och ekologi.

### **Alf Hornborg, *Myten om maskinen* (Daidalos, Göteborg, 2011)<sup>7</sup>.**

Det är alltid en fröjd att läsa en bok som framför ståndpunkter som man inte har stött på tidigare och som dessutom gör det med oemotståndlig skärpa och klarhet. *Myten om Maskinen* är en sådan bok. Följande citat från bokens baksidestext säger tydligt vad det handlar om:

öI denna bok utmanar Alf Hornborg idén att mänskligheten är förenad i en gemensam utveckling mot allt effektivare teknik. I stället hävdar han att modern teknik förutsätter ett slags globalt nollsummespel med ojämna resursflöden, som gör det möjligt för rikare delar av världssamhället att vinna tid och rum på bekostnad av de fattigare delarnas människor och miljö. Vi föreställer oss maskinens funktioner som frikopplade från de samhälleliga utbytesrelationer som gör den ekonomiskt och fysiskt möjlig. Men även den ångmaskin som blev kärnan i den industriella revolutionen var oupplösligt förbunden med slavarbete och jordförstöring på avlägsna bomullsplantager.ö

Hornborg visar alltså att en central aspekt av maskinens funktion inte är att skapa resurser utan att omfördela dem från en plats till en annan. Detta betyder i realiteten att maskinen är ett vapen eller ett instrument i kampen om välstånd oss människor emellan. Att rikedom alltså är oupplösligt förbunden med resursuttömning, ojämlikhet och fattigdom.

Detta betyder att vi i praktiken inte kan genom s.k. ekonomisk tillväxt och teknologisk utveckling lösa miljöproblemen och den ojämlika fördelningen av välstånd. Det enda detta utvecklingsspår kan åstadkomma är att vi med bibehållna och troligen förvärrade orättvisor lever allt mer över de tillgångar som planeten jorden kan ställa till vårt förfogande inom de ekologiska ramar som gäller.

Slutsatsen blir alltså att de problem som skapas av vår nuvarande utvecklingsmodell inte kan lösas, bara fördjupas och förvärras, inom modellens ramar. Vi behöver ett nytt sätt att tänka kring hur vi människor är och bör relatera oss till oss själva och våra medmänniskor och till djur och natur. Det som verkar vara ett problem i det yttre är när det kommer till kritan ett problem i det inre.

---

<sup>7</sup> [www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9171733205](http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9171733205)

**David Korten, *Agenda för en ny ekonomi* (Humanistiska förlaget, Munka-Ljungby, 2010)<sup>8</sup>.**

Denna bok är på ett sätt en naturlig pendang till Wijkmans och Rockströms bok. Den återhållna passion som finns som en underton till deras torrt sakliga framställning har Korten inga hämningar att visa. Han är rasande och ger inte fem öre för framtidskraften i den rådande utvecklingsmodellen. Hans språk är kryddat med mustiga bilder, och han är inte det ringaste inställsam. Han är en argumentationssluggar som struntar i vad etablissemangen anser. Och skälet till detta är förstås att han inte ser någon överlevnadskraft i det rådande systemet. Han konstaterar följaktligen:

öNär ett systemfel är orsaken till ett ekonomiskt misslyckande, är tillfälliga lösningar, även mycket dyra sådana som stödpaketet, inget annat än ett försök att behandla cancer med sockerpiller. Det kanske ingjuter en tillfällig känsla av trygghet, men förändringen sker endast på ytan. (í ) Vi har nämligen redan passerat gränserna för hur mycket belastning vår miljö och våra ekonomiska och sociala system kan tåla. Lösningar som inte tar denna grundläggande verklighet med i beräkningarna är inte bara dömda att misslyckas ó det är också sannolikt att de bidrar till att accelerera kollapsen av både miljön och våra sociala strukturer. Vi måste därför agera och med tydlighet aktualisera en vision som svarar mot den verklighet som vi befinner oss i.ö (sid. 39)

Enligt Korten behövs alltså inget mindre än öen total ombyggnad av våra ekonomiska institutioner.ö Och till den ändan skisserar han bl.a. en tolvpunkts agenda för en ny ekonomi. Och han säger om denna agenda

öEn del kanske tycker att de åtgärder jag föreslår verkar drastiska. Med tanke på vår nuvarande situation, är min huvudsakliga farhåga att de inte går tillräckligt långt. Festen är över, oavsett vad vi gör. Det vi upplever nu är bara en början av konsekvenserna.ö (sid. 110)

Om hans punkter är tillräckliga eller ej har jag svårt att bedöma. Det jag finner mest intressant med Kortens framställning är emellertid att den har en inriktning mot social och politisk aktivism. Bokens avslutande kapitel har därför rubriken *När folket leder kommer ledarna att följa*. Och han inleder sin mening till aktivism med följande överraskande historiska analogi.

öDet är dags att sluta försöka laga det som inte kan, och inte heller bör lagas. Det är dags att göra en självständighetsförklaring gentemot Wall Street och att bygga Den Nya Ekonomin, komplett med nya finansiella institutioner. Det finns intressanta paralleller mellan vår situation och den situation som rådde för de tidiga amerikanska kolonialisterna, när de tog beslutet att förklara sig självständiga från sin avlägsna konung. Wall Street är en fruktansvärd fiende, precis som England, som vid den tiden var världens mäktigaste imperium. Lyckligtvis är det en motiverad och organiserad medborgarkår som faller det slutgiltiga avgörandet.ö (sid. 151)

Huruvida denna förhoppning har fog för sig är förstås en annan fråga.

---

<sup>8</sup> [www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9197709913](http://www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9197709913)

## II. Fortsatta öden och äventyr för *I ett annat ljus*

För nyhetsbrevsprenumeranter som varken följer mig på *LinkedIn* eller *Facebook* eller håller särskilt regelbunden koll på min blogg kan jag nämna att den enda mediereaktionen på *I ett annat ljus* sedan förra nyhetsbrevet är en mycket kort recension i den kristna tidningen *Amos*. Även om jag inte brukar kommentera recensioner gjorde jag ett undantag i detta fall. Så den intresserade kan läsa mitt blogginlägg (recensionen är inkluderad i sin helhet) här ó [www.edris-ide.se/2011/02/en-kommentar-till-en-recension-i-amos/](http://www.edris-ide.se/2011/02/en-kommentar-till-en-recension-i-amos/)

I detta sammanhang bör jag kanske också nämna ett annat blogginlägg med relevans för min bok. Det motiverades inte av en recension, men blev föremål för en efterföljande debatt mellan mig och ett par mer ateistiskt orienterade personer. Blogginlägget och debatten kan studeras här ó [www.edris-ide.se/2011/04/vi-formar-vart-ode-genom-vart-val-av-gudar/](http://www.edris-ide.se/2011/04/vi-formar-vart-ode-genom-vart-val-av-gudar/)

Bör dessutom måhända nämna att en uppskattande läsare tagit initiativ till en s.k. hemföreläsning. Hon bjöd helt enkelt in vänner som hon förmodade kunde vara intresserade av min bok. Det blev mycket lyckat.

Utöver detta har jag varit med på ett hörn i ett program om partikelfysik i *Vetandets värld*. Ämnet tangerade i viss mån sådant som berörs i *I ett annat ljus*. Men boken nämndes inte så någon nämnvärd marknadsföringshjälp blev inte detta program. Det finns dock för avlyssning här ó <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=412&artikel=4506669&play=3099069&playtype=Sändning>